

Johann Gottlieb Fichte

Az ember méltóságáról

J. G. Fichte beszéde filozófiai előadásainak végeztével (1794)

Nem vizsgálódás gyanánt, hanem a vizsgálódást követő elragadtatott érzelem kiáradásaként ajánlja a szerző ezeket a lapokat jóakaróinak és barátainak: azoknak a boldog óráknak az emlékére, amelyeket velük az igazság közös keresésével töltött.

Teljesen feltérképeztük az emberi szellemet; megvetettük az alapot, amelyre tudományos rendszer, az emberben rejlő *eredeti* rendszer találó ábrázolása építhető. Befejezésül röviden áttekintjük az egészet.

A filozófia arra tanít, hogy mindent az énben keressünk. Csak az én visz rendet és harmóniát a halott, formátlan tömegbe. Egyedül az emberből árad az a *szabályszerűség*, amelyet szemlélődésének határain belül maga körül talál – és ahogyan e határokat messzebbre tolja, úgy terjed tovább a rend és a harmónia is. Szemlélődése jelöli ki a helyét az egymástól végtelenül különbözőknek, hogy egyik se szorítsa ki a másikat, és visz egységet a végtelen különbözőségbe. Általa tartoznak össze az égitestek és lesznek *egyetlen* szervezett testté, általa keringenek kijelölt pályájukon a Napok. Az énnel köszönhető a zuzmóktól a szeráfokig emelkedő roppant láncolat, *az énben* van az egész szellemi világ rendszere, és az ember joggal várja el, hogy a törvény, amelyet önmagának és e világnak szab, érvényesüljön is benne, joggal várja el, hogy egyszer majd általánosan elismert törvénné váljék. Az én a biztos záloga, hogy belőle kiindulva és a végtelenbe tartva rend és harmónia fog megjelenni ott is, ahol most még nincs, hogy az ember kultúrájának kiterjedésével együtt a világmindenség kultúrája is kiterjed. Minden, ami most még formátlan és rendetlen, az a legszebb rendbe fog belesimulni az ember által, és ami már most is harmonikus, az – eddig még ki nem dolgozott törvényeknek megfelelően – egyre harmonikusabbá válik. Az ember rendet fog vinni a kuszaságba, és tervnek veti alá az általános pusztítást. Általa fog az oszlás építeni, és a halál egy nagyszerű új életbe hívni.

Ez az ember, ha pusztán szemlélődő intelligenciának tekintjük, de vajon mi lesz akkor, ha gyakorlatilag tevékeny képességként ragadjuk meg!

Nemcsak a *szükség szerű* rendet *helyezi* bele a dolgokba, hanem azt is, amelyet *önkéntesen* választott. Ahova csak lép, ébredszik a természet, és pillantásától kísérvé felkészül, hogy elfogadja tőle az új, szebb teremtést. Már az ember teste is a legátszemlélődőbb valami, ami

az őt körülvevő anyagból kialakítható volt. Körötte lágyabbá válik a levegő, enyhébbé az éghajlat, és a természet felderül a várakozástól, hogy az ember lakóhellyé, és élőlények gondozójává változtassa. Az ember megparancsolja a nyers anyagnak, hogy eszményének megfelelően szerveződjön, és olyan alapanyagot szolgáltatson neki, amilyenre szüksége van. Ami addig hideg és halott volt, tápláló maggá, üdítő gyümölcsé, pezsdítő szőlővé sarjad az ember számára, és megint valami mássá válik, mihelyt ő mást parancsol neki. – Körülötte megnemesednek az állatok, értelmes tekintete kigyógyítja őket vadságukból, és szófogadó hűséggel hálálják meg az egészségesebb táplálékot, amelyet parancsolójuk kezéből kapnak.

Ennél is fontosabb, hogy az ember körül megnemesednek a lelkek. Mennél inkább ember valaki, annál mélyrehatóbban és átfogóbban hat az emberekre. Ami az emberség igaz pecsétjét hordozza, azt az emberiség mindig fel fogja ismerni; minden emberi szellem és minden emberi szív megnyílik a humanitás minden tiszta kiáradása előtt. A nagy emberek körül a többiek kört alkotnak, amelyben az van legközelebb a középponthoz, akiben legtöbb a humanitás. Szellemeik arra törekszenek, hogy egyesüljenek, és azért küzdenek, hogy egyetlen szellemet alkossanak több testben. Mindannyian egy értelem és egy akarat, és valamennyien az emberiség egyetlen lehetséges nagy tervének munkatársai. A nagy ember hatalmas erővel ragadja korát az emberség magasabb fokára, és visszatekintve csodálkozva látja az emberiség, mekkora szakadékot ugrott át. A nagy ember óriáskarokkal ragadja ki az emberi nem krónikájából mindazt, amihez csak hozzáfér.

Zúzzátok szét a porhüvelyt, amelyben lakik! Létezésében teljesen független mindattól, ami rajta kívül van. Teljességgel önmaga által van, és már a porhüvelyben érzi ezt a létezést: felemelkedése pillanataiban, amikor tér és idő és minden, ami nem ő maga eltűnik számára, amikor szelleme erőnek erejével elszakítja magát a testétől, majd önként visszatér belé, hogy azokért a célokért fáradozzon, amelyet a teste révén előbb még meg szeretne valósítani. – Válaszátok el egymástól a két utolsó porszemet is, amely még körülzárja: ő még lesz, és lesz, mert ezt fogja *akarni*. Önmaga által és saját erejéből örök.

Akadályozzátok és hiúsítsátok meg a terveit! Hátráltathatjátok ugyan, de mit jelent akár ezer meg ezer év is az emberiség krónikájában? Csak annyit, mint felébredéskor egy könnyű reggeli állom. Ő továbblétezik és továbbra is *hat*, és amit ti eltűnésnek vélték, az hatókörének kitágulása. Amit ti halálnak vélték, az nem más, mint hogy megérett egy magasabb életre. Eltűnhetnek szemei elől terveinek *színei* és *külsődleges formái*, de *terve* ugyanaz marad, és létezésének minden pillanatában valami újat emel be saját körébe abból, ami rajta a rajta kívül van, és nem szűnik meg ezt addig folytatni, míg minden e körön belülre nem kerül: míg nem

viseli minden anyag az ő hatásának lenyomatát, és míg szelleme és minden szellem nem válik egyetlen szellemmé.

Ez az ember, ez mindenki, aki azt tudja mondani önmagának: *Én ember vagyok*. Nem kell-e, hogy szent tiszteletet érezzen önmaga iránt, nem kell-e megrendülnie és reszketnie tulajdon fenségessége előtt? – Ez mindenki, aki azt tudja mondani nekem: *Én vagyok*. – Bárhol lakjál is, te, akinek emberi ábrázata van, még ha szinte állati sorban élve cukornádat ültetsz is hátadon a hajcsár botjával, vagy ha a Tűzföld partjain magad gyújtotta tűznél melegedsz is, míg csak ki nem alszik, és keservesen sírsz, hogy nem akar magától égni, vagy még ha a legmegvetettebb és legnyomorultabb gonosztevőnek tűnsz is számomra, mégiscsak az vagy, ami én, mert tudod azt mondani nekem: *Én vagyok*. Mégiscsak társam és testvérem vagy: Ó, biztos, hogy álltam egykor az emberségnek azon a fokán, amelyen most te állsz, hiszen ez *nem más, mint* az emberség egyik foka, és ezen a létrán nincsenek ugrások. Talán a világos tudat képessége nélkül, talán olyan gyorsan fellépve rajta, hogy nem volt időm tudatosítani az állapotomat, de biztos, hogy én is álltam egykor azon a fokon, és biztos, hogy te is állsz egykor – talán millió és milliószor millió év múlva (mit számít az idő?) – biztos, hogy te is állsz egykor majd azon a fokon, ahol *én most* állok. És biztos, hogy egykor olyan fokon állsz majd, amelyen hatni tudok rád, te pedig hatni tudsz énrám. Egykor majd te is belekerülsz az én körömbe, én pedig a te körödbe. Egykor majd téged is munkatársammá fogadlak nagy tervem végrehajtásához. – Számomra, aki hisz *én* vagyok, ez mindenki, aki én. Nem kell-e reszketnem az emberi alak fenségessége előtt, és az istenség előtt, amely talán titkos sötétben, de mégis biztosan az általa formált templomban lakozik.

Ha erre gondolok, a föld és az ég és a tér és az idő és az érzékiség minden korlátja megszűnik számomra. Csak az individuumnak ne kellene megszűnnie? – Nem vezetem vissza önöket az individuumhoz.

Minden individuum be van zárva a tiszta szellem egyetlen nagy egységébe. Legyen ez az utolsó szó, amellyel emlékezetükbe ajánlom magamat, és az az emlék, amelyhez magamat hozzákapcsolni ajánlom.

Ezt a gondolatot akkor is képtelenség spinozizmusnak tekinteni, ha valaki nem ismeri a rendszeremet, feltéve, ha hajlandó legalább ezt a gondolatmenetet a maga egészében áttekinti. A tiszta szellem egysége számomra *elérhetetlen ideál*, végső cél, amely azonban sohasem válhat valósággá.

Hankovszky Tamás fordítása